

BAKTI MÁRIA

Brit és egyesült államokbeli reáliák magyarul

Kulturális átváltási műveletek Bill Bryson *Jegyzetek
egy nagy országból* című művének magyar fordításában

1. Bevezetés

A fordítás, ezen belül is a reáliák fordítása segíthet abban, hogy a célnyelvi (CNY) nyelvközösség megismerje a forrásnyelvi (FNY) kultúrát (Klaudy 2004: 36), azaz a fordító szerepe kulturális közvetítőként is felfogható.

A fordítói stratégiákat Venuti két nagy csoportra osztja (1998), a honosításra és az idegenítésre. Venutinál az eredeti fogalmak erős etikai töltettel rendelkeztek, mára azonban már inkább semleges elemzési kategóriák a leíró fordításelemzésben (Paloposki 2011: 40). Tágabb értelmezésben a honosítás leginkább a kulturális kontextus vagy a kultúraspecifikus kifejezések adaptálására használatos (Paloposki 2011: 40). A fordító igyekszik természetesen hangzó CNY-i szöveget előállítani, minimalizálja az idegenséget, kihagyja a FNY-i reáliákat, és minél kevesebb feldolgozási erőfeszítést kíván a CNY-i olvasótól (Klaudy 2015: 74). Az idegenítés tágabb értelemben az eredeti kulturális kontextus, nevek stb. megőrzését jelenti (Paloposki 2011: 40), az idegenítő fordítás esetében a fordító szándékosan megszegi a CNY-i konvenciókat, megtartja az eredeti idegenségét, megtartja a FNY-i reáliákat, nagyobb feldolgozási erőfeszítésre kényszeríti a CNY-i olvasót (Klaudy 2015: 74).

A honosító–idegenítő stratégiák különösen hangsúlyosan jelen vannak a *reáliák* fordításánál. A reáliák Klaudy szerint „a forrásnyelvi kultúrára sajátosan jellemző jeltárgyak (ételek, ruhák, edények, táncok stb.) elnevezései,

ezek a CNY-i kultúrában nem is léteznek” (Klaudy 2004: 34, 163). Ennél pontosabb és alaposabb definíciót fogalmaz meg Drahot-Szabó (2015: 23): „a reáliák olyan nyelvi jelek vagy jelkombinációk, amelyek egy bizonyos korban a jelhasználók egy csoportja számára denotációjukon túlmenően többértékkel, konnotációval rendelkeznek, s így a csoport tagjaiban megközelítően azonos, illetve hasonló asszociációkat keltenek. Ez [...] annak tulajdonítható, hogy a csoport történelmével, társadalmi-politikai berendezkedésével, művészetével, szokásaival és erkölcsrendszerével, azaz röviden: a nyelv- és kultúráközösség tagjainak életével, gondolkodásával szorosan összefüggnek”.

Vermes *reália* helyett a *kultúraspecifikus kifejezést* használja, és kultúraspecifikusság alatt azt érti, hogy egy feltevés, amely eleme egy közösség kölcsönös kognitív környezetének, nem eleme egy másik közösség kölcsönös kognitív környezetének (Vermes 2004: 9). Heltai tanulmányában a *kulturálisan kötött kifejezést* használja (2008), de a definiálásnál egyenlőséget tesz a reália és a kulturálisan kötött kifejezés között (2008: 61).

A reáliák csoportosítására Klaudy (2005: 60–63) Vlahov és Florin rendszerét alkalmazza, amely a következő kategóriákat különbözteti meg: földrajzi reáliák (geográfiai képződmények, ember alkotta földrajzi objektumok, endémiák), néprajzi reáliák (a mindennapi élet reáliái, a munkatevékenység reáliái, művészet és kultúra, etnikai reáliák, mértékegységek és pénzek), társadalmi-politikai reáliák (közigazgatás, államberendezés, hatalmi szervek, politikai élet, katonai reáliák). Természetesen ez csak egy általános megközelítés, az empirikus vizsgálatok a saját korpusz típusának és tulajdonságainak függvényében újabb kategóriákat is bevezethetnek a fentiek mellett (például Drahot-Szabó 2015: 24–33, Vermes 2004: 12).

Heltai szerint a reáliák fordításánál a fordító, ha teheti, olyan stratégiát választ, amely optimális hasonlóságot biztosít, ami a relevancia elve felől megközelítve azt jelenti, hogy az idegenítő fordítás során a CNY-i olvasó feldolgozási erőfeszítése nő, azonban ezt ellensúlyozza az az extra információ, amelyet az idegenítő fordítás ad. A honosító fordítás esetén a fordító feltételezett szándéka az, hogy a CNY-i olvasó minél könnyebben fel tudja dolgozni a CNY-i szöveget, azaz csökkentse a feldolgozási erőfeszítést (Heltai 2008: 62).

Klaudy aszimmetria hipotézise szerint a fordítók, ha van lehetőségük, előnyben részesítik az explicitációval járó műveleteket az implicitációval járó műveletekkel szemben (Klaudy 2001). A hipotézist Klaudy kiterjeszti a kul-

turális aszimmetriára is; az alapfeltevés szerint az idegenítő stratégiák az elterjedtebb lingvakultúrákról kevésbé elterjedt lingvakultúrára való fordítás során jellemzőek, míg a honosítás a szűkebb körben elterjedt lingvakultúráról az elterjedtebb lingvakultúrára való fordításra lesz jellemző (Klaudy 2015: 74–75). Műfordítások elemzése alapján Klaudy azt a megfigyelést tette, hogy mindkét irányban inkább a honosítás jellemzi a fordításokat. Azaz a kulturális átváltási műveletek esetében az aszimmetria hipotézis azt jelenti, hogy a fordítók, ha van lehetőségük, inkább a honosítást választják, és nem terhelik feleslegesen a célnyelvi olvasó befogadási kapacitását.

Az aszimmetria hipotézis tesztelésére jó alkalmat nyújt a reáliák fordítása. Jelen tanulmányban 72 reália angolról magyarra fordítását vizsgálom Bill Bryson *Notes from a Big Country* című cikkgyűjteményének magyar fordításában, melynek címe *Jegyzetek egy nagy országból*, a fordító Pék Zoltán. A vizsgálat során a következő kérdésekre keresem a választ:

(1) A kötetben szereplő reáliák fordításánál alkalmazott kulturális átváltási műveletekre érvényes-e Klaudy aszimmetria hipotézise, azaz a fordító valóban előnyben részesíti-e a honosító stratégiákat?

(2) Milyen kulturális átváltási műveleteket alkalmaz a fordító az úgynevezett összehasonlított (brit és egyesült államokbeli) reáliák esetében, vagyis azokban az esetekben, ahol a FNY-i szerző nyelven belüli honosító stratégiát alkalmaz, azaz az egyik kultúra (egyesült államokbeli) reáliáit úgy magyarázza meg a brit olvasóknak, hogy a reáliát egy brit reáliával hasonlítja össze?

2. A vizsgált forrásnyelvi mű és szerzője

Bill Bryson 1951-ben született az Iowa állambeli Des Moines-ben. 1973-ban Angliába költözött, ahol újságíróként a *The Times* és a *The Independent* munkatársa volt. Emellett útikönyvek szerzőjeként is ismert lett. 1995-ben családjával az USA-ba költözött, 2003 óta újra Angliában él.

Könyvei változatos témákat dolgoznak fel: találunk közöttük népszerű tudományos munkákat (*A Short History of Nearly Everything*, *Bryson's Dictionary of Troublesome Words*, *Mother Tongue: The English Language*), de műve-

inek túlnyomó része a Brysonra jellemző humorral fűszerezve mondja el úti élményeit. Európai utazásait meséli el a *Neither Here, nor There*, Ausztráliáról szól az *In a Sunburned Country*, afrikai útinaplója *Bill Bryson's African Diary* címmel jelent meg 2002 decemberében. Választott hazájáról, Nagy-Britanniáról szól a *Notes from a Small Island*, illetve folytatása, a 2015-ben megjelent *The Road to Little Dribbling. More Notes from a Small Island*.

Az Egyesül Államokban tett utazásait is több mű örökíti meg: a kisvárosi Amerikát mutatja be a *The Lost Continent. Travels in Smalltown America*, az Appalache-hegységet átszelő túráról és megtételének tanulságairól szól az *A Walk in the Woods*.

A *Notes from a Big Country* című könyve az 1996 októbere és 1998 májusa között a *Mail on Sunday Night and Day* magazinban megjelent cikkek gyűjteménye. A cikkeket az USA-ból írta a brit magazinnak, brit olvasóknak; a téma rendszerint az amerikai mindennapi élet egy-egy érdekes vagy éppen furcsa mozzanata volt.

A reáliák szempontjából azért érdekes ez a cikkgyűjtemény, mivel nagyon sokszor fordulnak elő benne hivatkozások az amerikai mindennapi élet jellegzetességeire: márkanevekre, használati tárgyakra, intézményekre, amerikai hírességekre. Ezek a kifejezések esetenként a brit célközönség számára is ismeretlenek, így a szerző, hogy megkönnyítse az olvasók dolgát, néha a brit megfelelőikkel hasonlítja össze az amerikai reáliákat. Mindez nagyon nehéz feladat elé állítja a fordítót, hiszen ezt a kettős reáliarendszert kell a magyar olvasók felé közvetítenie, segítenie a megértést. Feladatát az is nehezíti, hogy a humoros stílusban megírt cikkekben a humor forrása sokszor éppen a magyar olvasó számára ismeretlen személy, márkanév vagy egyéb reália.

Pék Zoltán ismert műfordító, első fordításai a Galaktika magazinban jelentek meg, azóta szépirodalmat, science fictiont is fordít, többek között Philip K. Dick, Paul Auster, Neil Gaiman, Douglas Coupland, Christopher Moore és Ray Bradbury regényeit.¹ Saját regénye is megjelent 2015-ben, *Feljövök érted a város alól* címmel.²

---

1 <http://ekultura.hu/olvasnivalo/egyeb/cikk/2011-03-11+11%3A00%3A00/interju-pek-zoltan-2011-marcius>

2 <https://olvassbele.com/2015/09/23/budapest-budapest-te-csodas-pek-zoltan-feljovok-erted-a-varos-alol/>

3. Anyag és módszer

A kötetben 72 reáliát határoztam meg Drahot-Szabó definíciója alapján. Az elemzéshez két reáliacsoportot különítettem el: önmagukban álló brit vagy amerikai reáliák és az egymás mellé állított, egymással összehasonlított brit és amerikai reáliák. A 72 reáliából 60 reália önállóan állt, 12 pedig egy vagy több másik reáliával összehasonlítva. Az 1. táblázat az elemzett reáliák típusainak megoszlását mutatja be.

Reália	önálló %	összehasonlított %
Földrajzi reáliák	8,3	0
Mindennapi élet / ételek	16,7	0
Mértékegységek és pénzek	3,3	16.65
Intézmények	11,7	33.3
Márkanevek	16,7	0
Ünnepek	11,7	33.3
Történelem	8,3	0
Katonai reáliák	1,6	0
TV / internet	5	0
Sport	6,7	0
Személyek	10	0
Közigazgatás	0	16.65

1. táblázat. Az elemzésben szereplő reáliák típusai

A reáliák csoportosítása után Klaudy (2005) és Heltai (2008) alapján elemeztem, hogy milyen típusú kulturális átváltási műveletek alkalmazott a fordító. Az idegenítő fordításnál a tükörfordításra és a közvetlen átvételre találtam példákat (Heltai 2008: 63), a honosító fordításnál pedig a jelentések és magyarázatok hozzáadására, az általánosítás, a kihagyás és a teljes átalakítás (Klaudy 2005) kategóriáit használtam, emellett előfordult a lábjegyzetek beszúrása is.

4. Eredmények

Az önálló reáliák közül 33 esetben, azaz 55%-ban a fordító honosító kulturális átváltási műveletet végez el. A 2. táblázat a reáliák megoszlását mutatja a honosító műveleteknél.

Reália	%
Márkanevek	25
Intézmények	15
Mindennapi élet	9
Ünnepek	9
Történelem	9
TV / internet	9
Személyek	9
Sport	6
Földrajzi reáliák	6
Mértékegységek és pénzek	3
Összesen	100

2. táblázat. Reáliacsoportok, amelyeknél honosító kulturális átváltási műveletet alkalmazott a fordító

A 2. táblázat azt mutatja, hogy a fordító leggyakrabban a márkanévek és az intézmények esetében alkalmazott honosító kulturális átváltási műveleteket. A fordító által alkalmazott honosító átváltási műveleteket öt csoportra tudtam felosztani, ezek a következők: általánosítás, jelentések vagy magyarázatok betoldása, lábjegyzet, kihagyás, teljes átalakítás. Előfordulásuk gyakoriságát a 3. táblázat mutatja.

Honosító művelet	%
Jelentés, magyarázat betoldása	52
Általánosítás	18
Lábjegyzet	18
Kihagyás	9
Teljes átalakítás	3
Összesen	100

3. táblázat. A honosító kulturális átváltási műveletek

A leggyakrabban alkalmazott honosító művelet a jelentések, magyarázatok betoldása. A második és a harmadik helyen azonos gyakorisággal az általánosítás és a lábjegyzet állnak, mivel ebben a műfajban megengedhető és elfogadható a lábjegyzet beszúrása.

Az alábbiakban néhány példát olvashatunk a honosító átváltási műveletekre. Az (1) példában a fordító magyarázatot fűz a FNY-i olvasók számára ismert bolthálózat nevéhez, a magyarázattal a CNY-i olvasó számára is világos lesz, hogy pontosan miről is van szó:

(1) I had conversations with the sales clerk at our local **True-Value** that went something like this: (Bryson 276)

Hónapokon keresztül ilyesféle beszélgetéseket folytattam a helyi **True-Value boltban** az eladóval. (Pék 10)

A (2) példában egy márkanév (Ryvita) esetében fűz magyarázatot a FNY-i szöveghez a fordító:

(2) and she kept bringing home healthy stuff like fresh broccoli and packets of **Ryvita** (Bryson 325)

... márpedig ő folyton csupa olyan egészséges holmit hozott haza, mint friss brokkoli meg **Ryvita, a vékony, ropogós rozskenyér** (Pék 66)

A vizsgált reáliák 10%-a személynév volt, a (3) példa azt mutatja, hogy a fordító egy, a FNY-i kultúrában ismert személy nevéhez ad magyarázatot. Ebben az esetben a humoros hatás elérése miatt is fontos, hogy a CNY-i olvasók számára világos legyen, hogy a szóban forgó személy régen élte fénykorát:

(3) and certainly it hadn't been cleaned since **Theda Bara** was in her prime (Bryson 390)

és egész biztosan nem takarították ki azóta, hogy **a némafilmsztár Theda Bara** fénykorát élte (Pék 142)

A (4) példában a fordító az általánosítás kulturális átváltási műveletét alkalmazza egy márkanév esetében:

(4) Sometimes it feels like the whole nation has taken **Nytol** and the effects haven't quite worn off. (Bryson 288)

Néha úgy érzem, hogy az egész ország **altatót** vett volna be, aminek a hatása még nem teljesen szállt el. (Pék 22)

Az (5) példában pedig az amerikai himnusz nevét általánosítja a fordító:

(5) I even know about two-thirds of the words to “**The Star-Spangled banner**”. (Bryson 276)

Sőt még a **himnuszunk** kétharmadát is tudom fejből. (Pék 10)

Habár a szépirodalmi fordításokra nem jellemző, de a jelen műfajban elfogadható kulturális átváltási művelet a lábjegyzet beszúrása, erre példa a (6) mondat:

(6) A guy who looked as if he had bought all the clothes he would ever need during one shopping trip to the **C&A** in 1977 (Bryson 290)

aki mintha egész életre szóló ruhatárát egyetlen vásárlás során szerezte volna be a **C&A-ban** 1977-ben (Pék 25)

Lábjegyzet: **Olcsó ruhákat árusító, népszerű angol bolthálózat.**

Ebben az esetben fontos kiemelni Drahot-Szabó definíciójának egy részét: „a reáliák olyan nyelvi jelek vagy jelkombinációk, amelyek **egy bizonyos korban** a felhasználók egy csoportja számára denotációjukon túlmenően többletértékkel, konnotációval rendelkeznek, s így a csoport tagjaiban megközelítően azonos, illetve hasonló asszociációkat keltenek (Drahot-Szabó 2015: 23). Ez a példa jól mutatja, hogy fontos lehet a fordítások keletkezési idejét is figyelembe venni az elemzések során.

Az önálló reáliák fordításakor a fordító 27 esetben idegenítő stratégiát követ, ez az esetek 45%-a. A 4. táblázat azt mutatja, hogy az idegenítő stratégiák melyik reáliatípusokat és milyen arányban érintették.

Reáliatípus	%
Mindennapi élet / ételek	26
Ünnepek	14,8
Földrajzi reáliák	11,1
Személyek	11,1
Sport	7,4
Intézmények	7,4
Márkanevek	7,4
Történelem	7,4
Katonai reáliák	3,7
Mértékegységek és pénzek	3,7
Összesen	100

4. táblázat. Reáliacsoportok arányai – idegenítő kulturális átváltási műveletek

Az idegenítő fordítást a leginkább ünnepeknél, földrajzi reáliáknál és személyneveknél alkalmazta a fordító, és két kulturális átváltási műveletet alkalmazott: a tükörfordítást és a közvetlen átvételt (Heltai 2008: 63), ez utóbbit főleg tulajdonneveknél, márkaneveknél, amelyeket a magyar olvasók már ismernek, vagy a kontextusból kikövetkeztethetőek.

Az 5. táblázat az idegenítő fordításnál alkalmazott kulturális átváltási műveletek típusainak megoszlását mutatja.

Idegenítő művelet	%
Tükörfordítás	55,5
Közvetlen átvétel	44,5
Összesen	100

5. táblázat. Az idegenítő kulturális átváltási műveletek típusainak eloszlása

A tükörfordítások esetében van magyar megfelelő, amelyet a CNY-i olvasóközönség nagy valószínűséggel már ismer. A (7) példában a történelemből ismert reáliák fordításakor alkalmazza a tükörfordítás kulturális átváltási műveletét a fordító:

(7) Two thirds had no idea when the **US Civil War** took place or which president penned the **Gettysburg Address**. (Bryson 287)

Kétharmaduknak fogalmuk sem volt, hogy mikor zajlott az **amerikai polgárháború**, vagy hogy melyik elnök nevéhez fűződik a **gettysburgi beszéd**. (Pék 21)

A (8) példa esetében már nehezebb volt a fordító dolga, hiszen a karácsonnyal kapcsolatos reáliák esetében a tükörfordítás nem feltétlenül csökkenti a CNY-i olvasók feldolgozási erőfeszítését:

(8) No mince pies and hardly any **Christmas pudding**. There is no bellringing on Christmas eve. No **crackers**. No big double issue of the **Radio Times**. No **brandy butter**. (Bryson 309)

Nem dívik a töltött sütemény, és a **karácsonyi puding** se igen. Nincs harangjáték karácsonyestén. Nincs **petárdázás**. Nincs a **Radio Times**-ből vaskos dupla kiadás. Nincs **konyakos vaj**. (Pék 32)

A (8) példa reáliáiból véleményem szerint különösen félrevezető lehet a crackers – petárdázás megfeleltetés, mivel a magyar CNY-i olvasók számára a petárdázás inkább a szilveszterhez köthető.

A közvetlen átvétel műveletét a fordító főleg olyan esetekben alkalmazza, ahol a reália ismert a magyar olvasók számára, vagy a kontextusból világos lesz a jelentése. A (9) és a (10) példák olyan eseteket mutatnak, ahol a FNY-i reália ismert a magyar olvasóközönség számára is:

(9) That and the **pubs** and Branston pickle and country churchyards and a great deal else. (Bryson 340)

Ezért meg a **pubokért** meg a Branston savanyúságért meg sok minden másért. (Pék 84).

(10) Worse, she's wearing what I nervously call her Nike expression – the one that says, '**Just do it**.' (Bryson 379)

S mintha ez még nem lenne elég, arcán ott az a kifejezés, melyet idegesen Nike-arcnak hívok, s amely azt mondja: „**Just do it**”. (Pék 129)

Előfordulnak olyan esetek is, amikor a közvetlen átvétel esetében a reália nem feltétlenül világos a CNY-i olvasók számára, ami akár többlet feldolgozási energiát is megkövetelhet, mint például a (11) példában:

(11) He has, at conservative estimate, 6,100 pairs of running shoes, and every one of them represents a greater investment in cumulative design than, say, **Milton Keynes**. (Bryson 299)

Konzervatív becsléssel is legalább 6100 futócipője van, melyek mindegyikébe darabonként nagyobb tervezési leleményt investáltak, mint mondjuk amennyivel **Milton Keynes** bír. (Pék 35)

A tágabb szövegkörnyezetből sem lesz világos a magyar olvasók számára, hogy Milton Keynes az 1960-as években megtervezett város, amelyet a New Towns Act eredményeként, alaposan kidolgozott fejlesztési stratégia alapján terveztek (Morris 1997: 112–113).

Honosítás		Idegenítés	
kihagyás	25%	tükörfordítás	41,6%
jelentés, magyarázat betoldása	16,7 %	--	--
teljes átalakítás	16,7	--	--
Összesen	58,4 %	Összesen	41,6%

6. táblázat. Kulturális átváltási műveletek az összehasonlított reáliák esetében

Az összehasonlított reáliák esetében a fordító igen érdekes problémával szembesül, mivel a FNY-i szöveg szerzője a kettős reáliákkal honosító intralingvális kulturális átváltási műveletet (jelentések, magyarázatok betoldása) alkalmazott, melynek segítségével a FNY-i szöveget olvasó brit olvasók számára könnyítette meg a FNY-i szöveg megértését. A FNY-i szövegben hat összehasonlított reáliapárt találtam, ezeknek a fordításánál a fordító részben honosító, részben idegenítő stratégiákat alkalmazott. A kulturális átváltási műveleteket a 6. táblázat foglalja össze.

Az összehasonlított reáliák esetében is többször alkalmaz a fordító honosító műveletet, mint idegenítő műveletet, azaz ebben az esetben is helytállónak látszik Klaudy aszimmetria hipotézise.

A (12) példában a fordító kihagyja a brit reáliákat, és magyarázza az egyesült államokbeli reáliákat, azaz két honosító műveletre is találunk példát:

(12) This year between **Memorial Day** and **Labour Day** – our equivalents of the **May and August bank holidays** – Americans will spend \$2 billion on cinema tickets. (Bryson 388)

Ez évben a **háborús hősök emléknapja, a Memorial day (május 30.)** és a **munka ünnepe** (szeptember első hétfője) között az amerikaiak kétmilliárd dollárt fognak költeni mozijegyre. (Pék 140)

A (13) példában a fordító tükörfordítást alkalmaz:

(13) A **social security number** is approximately equivalent to the **British national insurance number**, but far more important. (Bryson 398)

A **társadalombiztosítási szám** nagyjából megegyezik az **angol nemzeti biztosítási számmal**, csak sokkal nagyobb szerepe van. (Pék 153)

5. Összegzés

A jelen tanulmányban azt vizsgáltuk, hogy Bill Bryson *Jegyzetek egy nagy országból* című, Pék Zoltán által fordított művében a reáliák fordításakor milyen stratégiákat alkalmaz a fordító. Eredményeink azt mutatják, hogy mind az önállóan álló, mind pedig az összehasonlított egyesült államokbeli és brit reáliák esetében a fordító gyakrabban alkalmazott honosító kulturális átváltási műveleteket, mint idegenítő átváltási műveleteket. Ezek az eredmények alátámasztják Klaudy kulturális átváltási műveletekre vonatkozó aszimmetria hipotézisét (2015).

Azonban azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a jelen tanulmányban csak egyirányú (angolról magyarra) elemzést végeztünk, viszonylag kevés reália elemzésével; a kulturális átváltási műveletekre vonatkozó aszimmetria hipotézis igazolásához további vizsgálatok szükségesek.

Irodalom

- Drahota-Szabó E. 2015. *Fordíthatóság, fordíthatatlanság és ami közöttük van. A kultúraspecifikus nyelvi elemek átültetéséről.* Szeged: Grimm Kiadó.
- Heltai P. 2008. Kulturálisan kötött kifejezések visszafordítása az *Under the Frog* című regényben. *Fordítástudomány.* X. év. 2. szám. 61–75.
- Klaudy K. 2001. Az aszimmetria hipotézis. In: Bartha M. (szerk.). *A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásai.* Székesfehérvár: KJF. 371–378.
- Klaudy K. 2004. *Bevezetés a fordítás elméletébe.* Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 2005. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába.* Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 2015. A nyelvi és a kulturális aszimmetria hatása a fordításra. In: Gaál Zs. (szerk.). *Nyelvészet, művészet, hatalom. Írások Tóth Szegej tiszteletére.* Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Morris, E.S. 1997. *British Town Planning and Urban Design. Principles and Policies.* Harlow: Longman.
- Paloposki, O. 2011. Domestication and foreignization. In: Doorslaer, L. és Gambier, Y. (szerk.). *Handbook of Translation Studies 2.* Amsterdam: John Benjamins. 40–42.
- Venuti, L. 1998. *The Scandals of Translation. Towards an Ethics of Difference.* London and New York: Routledge.
- Vermes A. 2004. A relevancia-elmélet alkalmazása a kultúra-specifikus kifejezések fordításának vizsgálatában. *Fordítástudomány* VI. évf. 2. szám. 5–17.

Források

- Bryson, Bill. 2002. *Jegyzetek egy nagy országból.* Fordította Pék Zoltán. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Bryson, Bill. 2000. *Notes from a Big Country.* In: Bryson, Bill. *The Complete Notes.* London: Doubleday.